

XFTAP 19.01.11

Шолу мақала

<https://doi.org/10.32523/2616-7174-2026-155-2-7-22>

Цифрлық трансформация кезеңіндегі Ұлыбритания журналистикасының нормативтік принциптері

А.Сайлауқызы*¹, А.Т.Жамалова²

¹Лидс университеті, Лидс, Ұлыбритания,

²Мақсұт Нәрікбаев университеті, Астана, Қазақстан

(E-mail: ¹a.sailaukyzy@leeds.ac.uk, ²a_zhamalova@kazguu.kz)

Аңдатпа. Бұл ғылыми шолуда цифрлық трансформация кезеңіндегі Ұлыбританияның журналистік норматив принциптеріне сапалық талдау жасалған. Соңғы жылдардағы жаһандық сипаттағы технологиялық және геосаяси толқулар әлемдік журналистика стандарттарының кей тұстарын қайта қарауға итермелеп жатыр. Алайда, ешқандай өзгеріске қарамастан сақталуы тиіс алтын ережелер де бар. Мақала авторлары өздерінің Ұлыбританиядағы бірнеше жылдық оқу мен тағылымдамасына сүйене отырып, сапалық және теориялық талдау жасап, негізгі қағидаларды айқындауға тырысады. Зерттеу дизайны интерпретативтік ұстанымға сүйенген және теориялық тұрғыдан негізделген салыстырмалы шолу ретінде қалыптастырылды. Бұл тұрғыда нормативтік теориялар журналистиканы оның “қандай болуы тиіс” деген құндылықтық критерийлер арқылы түсіндіреді, ал салыстырмалы медиа жүйелер шеңбері зерттеу нысаны ретінде алынған Ұлыбританияны либералдық модель аясында сипаттауға мүмкіндік береді. Зерттеу барысында дереккөз ретінде ғылыми мақалалар, нормативтік және институционалдық құжаттар сондай-ақ цифрлық дәуір жағдайындағы журналистиканың трансформациясына арналған академиялық еңбектер пайдаланылды. Өзекті тақырыпты зерттеп, квинтилі жоғары журналдарда жарияланып жүрген ғалымдардың салмақты тұжырымдарына және зерттеу институттарының соңғы есептеріне ден қойылды. Ішінара Қазақстанмен салыстыра отырып, өзекті пайымдаулар жасалды. Ғылыми еңбек журналистикада оқитын студенттер мен оны оқытып жүрген оқытушыларға, сондай-ақ осы тақырыпқа қызығатын зерттеушілерге тың білім мен сараптама көзі ретінде пайдалы болмақ.

Түйін сөздер: Ұлыбритания медиасы, журналистік принциптер, журналистік норматив, цифрлық трансформация.

Түсті: 31.05.2026; Мақұлданды: 18.06.2026; Онлайн қолжетімді: 30. 06. 2026

7

Кіріспе

Цифрлық кезең басталғалы әлемдік журналистика стандарттары мен нормативтеріне де ішінара толықтырулар ене бастады деуге болады. Бұрын қатаң сақталып келген негізгі қағидаттар жаңа технологияның қарқынды дамуымен және билік басындағылардың геосаяси ахуалдың өзгермелі ережелеріне қарай бейімделуіне байланысты біршама өзгеріске ұшырап жатыр. Мәселен, әлеуметтік желілердің пайда болуы мен қарқынды қолданылуы журналистика саласын трансформацияға түсіргенін айтады, журналистика мен коммуникация ғылымын зерттеуші ғалымдар (Zeng & Song, 2018). Әсіресе жасанды интеллект қоғамның көп саласына еніп үлгерген соңғы бірер жылда қоғамдық пікірді қалыптастыруда және елдің демократиялық ұстанымдарын сақтауда маңызды рөл алатын журналистика саласының негізгі ұғымдары жаңа заманға қалай бейімделіп жатыр деген сауал күн тәртібіне шықты. Оның мызғымас ережелеріне не жатады? Қандай жаңа толықтырулар бар? Заманауи журналистиканың іргетасын жалпы не қалыптастырады дей аламыз?

Осы сынды сұрақтарға жаңа сын-қатерлер тұрғысынан ғылыми негізделген тұжырымдармен, әрі Ұлыбритания секілді дамыған елдерді салыстыра отырып, салмақты пайым жасау қазақ коммуникация ғылымы үшін де өзекті болып тұр. Оған себеп, соңғы жылдары Қазақстанда журналистік қағиданы сақтамау былай тұрсын, оның ережелерін жиі бұзатын псевдожурналистика қатты күшейіп келеді дейтін алаңдаушылық жоқ емес. Соның салдарынан бұрын “халықтың құлағы, көзі һәм тілі” (Байтұрсынұлы, 1913) саналып келген бұл сала туралы көпшіліктің көзқарасы өзгеріп, ол көбіне объективтіліктен кері қарай “бұрмаланатын”, “жалған қоғамдық пікір жасаумен айналысатын”, “пропаганданы жиі қолданатын”, “медиажоспардан шыға алмайтын”, “тексерілетін”, “жиі жазаланатын”, “шенеуніктердің әлімжеттігінің объектісі болып бара жатқан”, жалтақ сипатқа ие бола бастады. Ал халық пен билік арасында дәнекер болып келген отандық журналистика институты үшін бұл жауапкершілік пен бедел мәселесі екені айқын. Бұл тұста журналистиканың нормативтік рөлдеріне не кіретінен еске түсіріп, өзге лайықты үлгілердің сипатын талдап, нормативтік принциптерді жан-жақты салыстыру маңызды деп санаймыз.

Осы тақырыпты зерттеген ғалымдар қалыптастырған ең салмақты және мойындалған өзекті теорияның бірі «нормативтік рөлдер... журналистиканың не екенін ғана емес, сонымен қатар оның қандай болуы керектігін де зерттейді» деген қағидаға негізделетінін көреміз. (Christians et al., 2009) Бұл – журналистиканың эмпирикалық сипатынан бұрын, оның қоғамдағы миссиясын, құндылықтарын талдайтын теориялық деңгей. Осы теориядан тарқататын болсақ, кәсіби, әлемдік журналистиканың алтын бесігі саналатын Еуропа, оның ішінде сөз бостандығы индексі бойынша қазір әлемнің 180 елінің ішінде 18-орынды алып тұрған Ұлыбритания (RSF, 2026) жаңа сын-қатерлер мен жаһандық күрделі геосаяси қиындықтар кезіндегі журналистік принцип сұрақтарына қалай жауап бере алуы мүмкін? (Бір айта кетерлігі, баспасөз еркіндігінің ол индексі бойынша Ұлыбритания соңғы бір жылда 20-орыннан 18-орынға көтерілсе, Қазақстан былтырғы 141-орыннан биыл 149-орынға құлдыраған). Цифрлық трансформация талаптарын ескерер болсақ, Ұлыбритания медиасының ұғымындағы бұрынғы және қазіргі нормативтік журналистика деген не? Журналистиканың идеологиясы қандай болуға тиіс? Әртүрлі ұлттық және жергілікті контекстерде “қоғамға қызмет” принципін ұстана алатын журналистикаға ортақ өлшем бар ма? Әлемдік геосаясат турбуленттілігі

кезінде қазіргі журналистиканың демократиямен байланысы қандай дәрежеде деген сияқты сан сауалға жауап беретін сындарлы кезде тұрмыз.

Бұл ғылыми мақаланың мақсаты – осы сауалдарға ғылыми негізделген, салыстырмалы пайымдауларға сүйенген теңгерімді, заман талабына сай және қазақ журналистикасының өзіндік призмасынан жауап іздеу. Мақала авторлары Ұлыбританияда 2018-2019 жылдары магистратура оқу және сол елде 2025-2026 жылдары ғылыми тағылымдамадан өту кезінде алған білімі мен тәжірибелеріне сүйене отырып талдау жасайды.

Әдіснама

Бұл зерттеу Ұлыбритания журналистикасының бұрыннан келе жатқан және заманауи (цифрлық трансформация жағдайындағы) нормативтік принциптерін сапалық тәсілмен талдайды. Зерттеу дизайны интерпретативтік және теорияға негізделген салыстырмалы шолу сипатында құрылды: нормативтік теориялар журналистиканы “қандай болуы тиіс” деген құндылық өлшемі тұрғысынан қарастырса, салыстырмалы медиа жүйелер қаңқасы үлгі етіп алынған Ұлыбританияны либерал модель аясында түсіндіруге мүмкіндік береді. Ал цифрлық трансформация тенденциялары журналистік зерттеу институтының құнды деректеріне сүйене отырып талданған. Талдау дереккөзі ретінде ғылыми мақалалар, нормативтік және институционалдық құжаттар, цифрлық дәуірдегі журналистика трансформациясына қатысты салмақты деректер алынды. Деректер сапалық құжаттық талдау, дискурстық, фреймталдау және тақырыптық кодтау арқылы өңделген, ал нәтижелер теориялық категориялармен (public interest, independence, accountability және т.б.) салыстырыла отырып синтезделеді.

Зерттеудің негізгі тезисі келесідей: Цифрлық трансформация журналистиканың нормативтік өзегін (қоғам мүддесі, тәуелсіздік, есеп берушілік) жоймайды, алайда оны жаңа институционалдық және технологиялық контекстке бейімдей отырып, қайта құруға мәжбүр етеді. Бұл көзқарас журналистиканың кәсіби идеологиясын қатып қалған қағида емес, өзгермелі құндылықтар мен тәжірибелер жиынтығы ретінде қарастыратын тәсілмен үндеседі.

Бұл зерттеудің әдіснамасы сонымен қатар салыстырмалы медиажүйелер теориясына негізделген. Hallin және Mancini (2004) ұсынған модель бойынша Ұлыбритания либералды медиа жүйеге жатады. Онда: а) ақпараттық нарықтың дамуы жоғары; ә) журналистердің кәсіби автономиясы күшейген; б) мемлекет рөлі салыстырмалы түрде шектеулі. Бұл құрылымдық ерекшеліктер цифрлық трансформация кезеңінде нормативтік принциптердің қалай өзгеретінін түсіндіруге мүмкіндік береді.

Зерттеудің үшінші теориялық негізі – журналистиканың цифрлық дәуірдегі трансформациясы. Қазіргі зерттеулер журналистиканың тек технологиялық емес, сонымен қатар кәсіби мәдениет пен идеология деңгейінде қайта құрылып жатқанын көрсетеді. Ал осыған дейінгі ғылыми зерттеу мақалаларында құрылған модельдер әлемдік геосаясат пен ақпаратты тарату ережелі қысым мен идеологияның әсерінен өзгере бастады. Қазақ журналистикасы да өз бағдарын соған сай бір қайта айқындап алатын жолайрықта тұр деуге келеді. Сондай-ақ цифрландыру қарқыны журналистиканың теориялық түсіндірілуін қайта қарастыру қажеттігін туындатып отыр (Deuze & Witschge, 2017).

Айта кетерлік бір жайт, мақала сандық деректерге емес, сапалық интерпретацияға негізделген. Сол себепті нәтижелер негізінен теориялық түсіндіру деңгейінде қарастырылады. Сонымен қатар, медиажүйелердің ұлттық ерекшеліктері нормативтік принциптердің толық әмбебаптығын белгілі бір деңгейде шектеуі мүмкін.

Талқылау

Аталған тақырып бойынша негізгі талқылаудың басын журналистік норма деген не деген сұраққа тереңірек жауап іздеуден бастасақ. Журналистикадан тыс салада норма – бұл белгілі бір топқа түсінікті, сол топтың әлеуметтік мінез-құлқын бағыттап, шектеп отыратын ережелер мен стандарттар (Ciadini & Trost, 1998). Мысалы, университеттің дәріс залында өзіндік ережелер бар, оларды бұзсаңыз, сотқа тартылмайсыз, бірақ барша студент пен оқытушы оларды қалыпты стандарт ретінде қабылдайды. Ал “Коммуникацияның халықаралық энциклопедиясында” журналистика нормаларына журналистердің кәсіби қызметін бағыттайтын ортақ стандарттарға объективтілік, дәлдік, әділдік, тәуелсіздік сияқты қағидалар жататыны айтылған (Donbash, 2012).

Christians бастаған ғалымдар айтатын McQuail дәстүріне сай, журналистиканың нормативтік функцияларын 1) қоғам мүддесіне қызмет ету 2) шындық/дәлдік, 3) тәуелсіздік, 4) есеп берушілік құрайды (Christians et al., 2009). Алайда осы тұста Ұлыбританияға тән ерекшелік, яғни либерал модель тұрғысынан қарасақ, біз батыл түрде Hallin & Mancini жазған ғылыми талдауларға сүйене аламыз. Ол бойынша Ұлыбритания Liberal Model, яғни нарыққа бейім, кәсіби автономия жоғары жүйеге жатады (Hallin & Mancini, 2004). Сондықтан британдық түсінікте нормативтік журналистика:

- мемлекеттен тәуелсіз
- «төртінші билік»
- нарық және кәсіби этика балансынан тұрады (1-кесте).

Бірақ осы жерде мына бір маңызды жайтты ескеру қажет: Hallin & Mancini (2004) моделі тек Батыс демократияларына (Батыс Еуропа, Солтүстік Америка) негізделген, яғни шектеулі. Мәселен, Қазақстан мен Ресей бұл модель шеңберіне енгізілмеген. Дегенмен, кейінгі зерттеулер бұл модельді кеңейтіп, Ресей сияқты елдерді салыстырмалы түрде талдай бастады (Labio Bernal et al., 2024). Hallin мен Mancini ұсынған модель бастапқыда Батыс демократияларға негізделгеніне қарамастан, Labio Bernal бастаған ғалымдар ғылыми мақаласында Ресей мен Қазақстан сияқты посткеңестік елдерді гибриді медиa жүйелер ретінде қарастырылады. Олар белгілі бір деңгейде поляризацияланған плюралистік модельдің белгілерін көрсеткенімен, бұл елдерде мемлекеттік билік ықпалының басымдығы және журналистік автономияның әлсіздігі айқын байқалады.

1-кесте. Медиaжүйелердің салыстырмалы моделі (Hallin & Mancini, 2004)

Критерий	Полярланған плюралистік модель (Mediterranean / Polarized Pluralist)	Демократиялық корпоративтік модель (Democratic Corporatist)	Либерал модель (North Atlantic / Liberal)
Географиялық қамту	Оңтүстік Еуропа (Италия, Испания, Греция, Франция)	Солтүстік және Орталық Еуропа (Германия, Нидерланды, Скандинавия)	Ұлыбритания, АҚШ, Канада, Ирландия
Медиа нарығының дамуы	Әлсіз, элиталық баспасөз	Жоғары дамыған, қоғамдық БАҚ күшті	Өте жоғары, коммерциялық БАҚ басым
Газеттердің таралуы	Төмен	Жоғары	Орташа-жоғары

Саяси параллелизм (media-politics байланысы)	Өте жоғары (партиялық БАҚ)	Орташа (тарихи байланыс бар, бірақ әлсіреген)	Төмен (формалды бейтараптық)
Журналистиканың кәсібилігі	Әлсіз	Өте жоғары	Жоғары
Мемлекет рөлі	Қатты араласу	Белсенді, бірақ институционалды реттелген	Шектеулі араласу
Негізгі медиа логикасы	Саяси және идеологиялық	Қоғамдық келісім (consensus-oriented)	Нарықтық (market-driven)
Журналистиканың басты функциясы	Саяси позицияны тарату	Қоғамдық диалог пен келісімді қолдау	Ақпарат тарату

Сонымен, журналистік нормалардың мақсаты не? Әрине, шынайы өмірде журналистика идеалдан алыстау болып жататын кез көп. Бірақ идеал құндылықтарды қазықтап қоймасақ, біз журналистиканы сынай да алмайтынымызды ескеру керек. Сол үшін біз нормалары берік, құндылығы биік, кәсіби мамандар ұмтылуға тиіс журналистика сипаты қандай болуы керек дегенде, бірнеше ғалымның өзекті ойларына сүйене аламыз. Журналистиканың негізгі элементтерінің бірі ретінде білім өндіруді (knowledge production) атайтын зерттеулер баршылық. Мәселен, Koljonen журналистиканың өзгерісін бес негізгі өлшеммен түсіндірсе, соның ең біріншісі ретінде білімді, содан кейін мақсатты аудиторияны, билікті, сосын уақыт пен әдепті қояды (Koljonen, 2020). Stephen Coleman болса журналистиканың қоғамдық қызмет моделі туралы жанжақты теориялық талдау жүргізе келе, оның қоғам мүддесіне жұмыс істеуі, демократиялық процестерге үлес қосуы қажеттігін ғылыми тұрғыдан негіздейді (Coleman, 2014).

Қазіргі журналистика туралы зерттеу жобаларын жасап жүрген ғалымдардың пайымдауына сүйене отырып, идеалды журналистиканың келесідей үш негізгі тірегі бар батыл сеніммен айта аламыз.

1. Білім өндіру (knowledge production)

Ақпарат жай қайталаудан тұрмайды, ол нақты, тың білім беруі қажет.

2. Қоғамға қызмет (public service)

Журналистика бизнеске, саясаткерлерге, мемлекет басшыларына немесе діни көшбасшыларға емес, қоғамға қызмет етуі тиіс.

3. Рационалдылық (rationality)

Журналистика «Мен айттым, бітті және бұл – абсолютті шындық» дегенге негізделсе, ол – қателікке апарар жол. Міндетті түрде кәсіби, конструктивті, қисынды, яғни рационалды көзқарас пен рационалды талқылау болуы қажет.

Үш тірек: білім өндіру, қоғам игілігі үшін қызмет және рационалдылық – нормативтік журналистиканың іргетасы. (Y. Zeng, personal communication, March 18, 2026). Осыны есте сақтай отырып, шынайы өмірдегі екі түрлі журналистиканы шатаспай ажырата алу абзал: шынайы журналистика және журналистикаға ұқсас, бірақ шын мәнінде оған жатпайтын жалған псевдожурналистика. Мәселен, YouTube-тен кездейсоқ бір видео көрдік делік. Ол видеода журналистік нормаға сай келмейтін контекст бар делік. Алайда ол «The Telegraph» газетінің әлеуметтік парақшасына жарияланған. Ал «The Telegraph» – Ұлыбританиядағы беделді газет ұжымы, журналистикамен кәсіби түрде айналысатын

ұйым. Бірақ көрген видеоңыз автоматты түрде журналистика өнімі деуге келе ме? Жоқ. Егер нормаға сай болмаса, қайда жарияланғаны маңызды болмай қалуы мүмкін. Өйткені журналистика білім өндіру, қоғамға қызмет ету және рационалды болу деген талапқа сай болса ғана нормативке сай қызмет ете алады. Сол үшін осы саланы меңгеріп жатқан болашақ кәсіби мамандарға журналистиканың демократиямен байланысы, қоғамға қызмет ретіндегі рөлі және нағыз журналистика мен басқа мүддені көздейтін медиаконтенттің айырмашылығын жиі талқылатып үйреудің маңызы зор болып тұр.

Әдейі редакциялық материалға ұқсас етіп жасалғанақылы контенттерді де ажырату өте маңызды. Ондай проблема бүгінгі таңда Ұлыбританиядан шығатын беделді газеттерде де ара-тұра кездесіп тұрады. Журналистикаға ұқсас, бірақ шын мәнінде журналистикаға жатпайтын материалдар өте көп. Оларды ажырату үшін Ұлыбританияның коммуникация ғалымы, PhD ғылым докторы Yuan Zeng (Y.Zeng, personal communication, March 18, 2026) үш тіректі арқау етуді ұсынады:

1. Бұл материал білім өндіруді, білім таратуды көздей ме?

2. Ол рационалдылыққа негізделген бе?

3. Бұл контент PR ма, корпоративтік немесе мемлекеттік мүдде ме, әлде қоғам игілігі үшін жасалған ба?

Осы тұста “қоғам” ұғымының мәнін де журналистика нормативі тұрғысынан айқындап алған дұрыс. Журналистика – жалпы өзінің табиғаты бойынша қоғамдық дүние. Сондықтан журналистика теориясын талқылағанда, қоғам ұғымы – ең негізгі ұғым. Джеймс Кэрей журналистиканың пайда болуынан бастап, яғни XVIII ғасырдан бері журналистика қоғамда және қоғам үшін өмір сүріп келе жатқанын айтады (Carey, 2007). Дәстүрлі түрде қарар болсақ, қоғам көбіне географияға байланысты ұйымдасқан. Адамдар бір жерде өмір сүргендіктен, бір қоғамды құраған. Ал қазіргі таңның шындығына сай, концептуалды тұрғыдан алғанда, қоғамның мүшесі кез келген адам бола алады. Біз үйімізден шығып, қоғамдық істерге қандай да бір деңгейде араласа бастаған сәттен бастап, тыңдау арқылы, талқылау арқылы, жазу немесе оқу арқылы біздің әрқайсымыз қоғамның мүшесіне айналамыз.

Бұқаралық ақпарат құралдары пайда болған соң, адамдар енді бұрынғы қоғам мүшелері сияқты қала алаңына жиналып, бетпе-бет жаңалық талқыламайтын болды. Оның орнына радио тыңдады, теледидар көрді немесе Ұлыбританияда «The Guardian», ал Қазақстанда «Жас Алаш» секілді газеттерді оқыды. Мысалы, британ азаматы «The Guardian» газетінен бір бағанды оқығанда, ол ешқашан кездестірмейтін, бәлкім ешқашан жолықпайтын басқа оқырмандармен бірге бір қоғамды құрайды. Неге? Өйткені «The Guardian» журналистика формасы ретінде қоғамдық қызмет атқарады: ол адамдарды байланыстырып, қоғам қалыптастырады.

Бұл «қоғам» бірдей ақпарат алады, рационалдылыққа негізделген контент тұтынады және соның арқасында саналы, ақпаратқа негізделген шешімдер қабылдай алады. Міне, қоғамдық мүдде журналистикасының мақсаты да осы. Бүгінде Ұлыбританияның өзінде көп адам дәстүрлі журналистиканы (BBC қарау, газет оқу) тұтынбауы мүмкін. Оның орнына TikTok, Instagram сияқты әлеуметтік платформаларда уақыт өткізеді. Енді осы жерде келесі сұрақ туындайды: TikTok-та миллиондаған, тіпті миллиардтаған адам бар. Сонда біз «TikTok қоғамы» деп айта аламыз ба? Саны жағынан – иә. Бірақ мәселе тек көлемде емесі түсінікті. Не үшін біз контент көреміз? Бұл бізді бір-бірімізбен байланыстыра ма? Бұл орта қоғамдық құндылық қалыптастыра ма? Мәселе сонда. Әлеуметтік медиа дәуірінде бәрі өзгерді. Бұл – қоғамдық мүдде журналистикасын

түсінудегі ең үлкен қиындықтардың бірі. (Y. Zeng, personal communication, March 18, 2026).

Егер заманауи журналистикаға нормативтік анықтама бергіміз келсе, Чарли Беккеттің анықтамасы ең ұтымдыларының бірі: “Журналистика – қоғамда болып жатқан оқиғаларды түсіндіру мақсатында оларды бақылау, зерттеу және хабарлау тәжірибесі; оның кең мақсаты – ақпараттанған әрі өзін-өзі басқара алатын қоғам қалыптастыру» (Beckett, 2008). Мұндағы ең маңызды бөлік – «өзін-өзі басқаруға қабілетті қоғам қалыптастыру». Журналистика ең алдымен, қоғам өзін-өзі басқара алуы үшін қажет қызмет. Міне, біз қоғамдық мүдде журналистикасы дегенде айтылатын дүние осы болса керек.

Қоғамда цифрлық өзгеріс қарқынды жүріп жатыр. Ендеше, “Цифрлық трансформация дәуірінде журналистиканың заманауи сипаты қандай болуы қажет?” деген сұрақ төңірегінде дәл қазір осы саланың көптеген ғалымы толғанып жатқаныны қисынды. Ұлыбританияның астанасындағы беделді UCL университетінің әлеуметтік және тарихи ғылымдар институтына қарасты журналистиканы зерттеуші ғалымдардың пайымдауынша, «БАҚ ақпарат пен пікір алмасу үшін ғана алаң ұсынып қана қоймайды, ол сондай ақ қоғамға, есеп беру көзі болып табылады...» (Farrell & James, 2025). Сондай-ақ олардың пікірінше, саясаткерлер БАҚ-тың қоғаммен байланыс орнатудағы және есеп беру механизмі ретіндегі рөлін, тіпті бұл «ыңғайсыз болған кезде де» құрметтеуі керек.

Журналистика – қоғам мүшелерінің хабардар болу құқын қамтамасыз ететін де қызмет. Өйткені “шынайы ақпараттан хабардар азаматтар демократия үшін өте маңызды: адамдар алған ақпаратына сүйене отырып өз келешегі үшін дауыс береді, наразылық білдіреді және саяси өмірге қатысу құқын қолдана алады” (Annadaly, 2025). Демек, “идеал журналистика” ақпаратқа еркін және жария кеңістікті қалыптастырады, демократиялық диалогты қолдайды және қоғамдық сенімге негізделеді екен. Алайда сол “қоғамға қызмет” принципі әмбебап па? Hallin мен Mancini ұсынған салыстырмалы теорияға сүйене отырып талдар болсақ (1-кесте), БАҚ жүйелері саяси, әлеуметтік және мәдени жағдайларға байланысты әртүрлі болады (Communication Research, 2026). Осыдан келіп келесі маңызды аралық тұжырым жасай аламыз: бір ғана әмбебап модель жоқ, өйткені әр елде саяси жүйе, мәдениет пен мемлекет рөлі әртүрлі, соған сай әр елдің журналистикасының сипаты да бір-бірінен өзгешелеу болады. Соған қарамастан, барлығына ортақ өзек бар, олар – қоғам мүддесі, дәл ақпарат ұсыну міндеті және қоғам алдындағы жауапкершілік. Мұны ғылым тілінде шектеулі әмбебаптық (weak universality) деп атайды.

Ұлыбританияның Оксфорд университетіндегі Журналистиканы зерттеудің Reuters институты былтыр жариялаған “Цифрлық жаңалықтар туралы есеп» (Digital News Report, 2025) біздің тақырыптың мәнін тереңірек ашуға көмектеседі. Онда ақпараттың ең басты көзі ретінде әлеуметтік желілер мен видео платформалардың көптеп қолданылуы, жастардың әлеуметтік желіге тәуелділігінің артуы, дәстүрлі медианың әлсіреуі мәселесі және “newsfluencers” феномені туралы сөз қозғалады. Аталған феноменнің мәні әлеуметтік желілерде блогерлер, YouTube-шылар, TikTok авторлары жаңалықты интерпретациялайтын негізгі тұлғаларға айнала бастайды дегенге саяды. Бұл жағдай бүкіл әлемдегі дәстүрлі журналистикаға баламалы медиа экожүйесін қалыптастырады. Алайда, ең қауіптісі сол, ол цифрлық құралдарды басты ақпарат көзі ретінде қолданған адамдардың 58%-ы онлайн ақпараттың дұрыстығын ажырату қиын екенін айтқан (2-кесте). Алаңдататын бір жайт, цифрлық платформалар өздері жаңалық жасамаса да,

алгоритмдерін қолданып, сол контентті қалың бұқараға ұсынады және жаңалықтарды адамдарға жекелендіріп (personalize) береді (Y. Zeng, personal communication, March 18, 2026).

2-кесте. Digital News Report-2025 бойынша цифрлық трансформацияның соңғы тенденциялары (Reuters institute, 2025)

№	Тенденция	Ғылыми сипаттамасы	Эмпирикалық дәлел
1	Әлеуметтік желі мен платформалардың үстемдігі	Жаңалық тұтыну дәстүрлі медиадан (TV, баспасөз, сайттар) әлеуметтік желі мен видео платформаларға ауысты.	Әлеуметтік медиаға тәуелділік артып, дәстүрлі медиаға қызығушылық төмендеген.
2	Видео-контенттің доминантқа айналуы	Жаңалықтарды мәтіннен гөрі видео форматта қабылдау деңгейі өсіп келеді.	Видео тұтыну 52%-дан 65%-ға артқан (2020-2025).
3	Жастар аудиториясы медиақолданысының өзгеруі	Жастар жаңалықты көбіне әлеуметтік желі мен платформалар арқылы алады, дәстүрлі медиадан алшақтаған.	18-24 жастағылардың 44%-ы жаңалықтың негізгі көзі ретінде цифрлық платформаларды атайды.
4	“Баламалы медиа экожүйесінің” қалыптасуы	Жаңалық өндірісі мен таратуда блогерлер, YouTube, TikTok-контент жасаушылар маңызды рөлге ие болуда.	«Newsfluencers» феномені қалыптасып жатыр.
5	Жаңалық пен аудиторияның фрагментациясы	Ақпарат тұтыну бір орталықтан емес, әртүрлі платформа арқылы бөлшектеніп жүзеге асып жатыр.	Аудитория бірнеше платформадан жаңалық алады, жаңалықты тұтас қабылдау қабілеті әлсіреп барады.
6	Дәстүрлі медианың дағдарысы	Дәстүрлі БАҚ аудиториямен байланысын жоғалтып, сенім мен қызығушылық деңгейі төмендеген.	Жаңалыққа қызығушылық деңгейі төмен, ал сенім деңгейі салыстырмалы түрде әлсіз.
7	Ақпараттық сенім дағдарысы және мисинформация	Әлеуметтік желілерде жалған ақпараттың таралу қаупі артып, аудитория ақпарат сапасына күмәнмен қарайды.	58% аудитория ақпараттың дұрыстығын ажырату қиын дейді.
8	Алгоритмдік және платформалық ықпал	Жаңалықты тұтыну редакциялық емес, алгоритмдік сүзгі (platform logic) арқылы қалыптасып жатыр.	Аудитория жаңалықты платформалар мен алгоритмдер арқылы қабылдайтын болды.

9	AI және жаңа технологиялардың енуі	Жаңалық табу және тексеруде AI құралдары (чатботтар т.б.) белсенді қолданылуда.	AI жаңалық көзі ретінде қарастырыла бастады.
10	Жаңалықтан саналы түрде бас тарту (news avoidance)	Аудиторияның бір бөлігі «ақпараттық шаршау» әсерінен жаңалықтан әдейі бас тартады.	Жаңалықтан саналы түрде бас тарту (news avoidance) көптеген елде артып келеді.

Бұл есеп пен кестедегі басты сипаттамалардан түйетініміз, цифрлық платформалар жаңалық таратуда жетекші арнаға айналып, аудитория мінез-құлқына түбегейлі әсер етіп бастады. Алайда бұл трансформация ақпарат сапасы мен медиа сенім деңгейіне қатысты жаңа тәуекелдер тудырып жатқанын да мойындауымыз қажет. Reuters институтының Digital News Report-2025 деректері цифрлық медиа кеңістіктің трансформациясы 1) платформалану (platformisation), 2) видеолану (video turn) және 3) аудиторияның фрагментациясы арқылы көрініс тауып жатқанын аңғартады. Сонымен бірге бұл өзгерістер жаңа ақпараттық тәуекелдерге, атап айтқанда сенім дағдарысы, мисфинформация және дәстүрлі журналистиканың институционалдық әлсіреуімен қатар жүріп жатыр.

Цифрлық трансформация журналистиканың технологиялық негізін ғана емес, оның нормативтік құрылымын да өзгертіп отыр. Дәстүрлі қағидалар (объективтілік, қоғамға қызмет, білім беру) алгоритмдік басқару, платформалық делдалдық және аудитория метрикаларына бейімделген жаңа нормалармен трансформацияланып бастады. Осы орайда журналистиканың бұрыннан келе жатқан нормативтері мен жаңа талаптарға сай болуды көздеген халықаралық жаңа ережеге назар аударуымыз шарт. Цифрлық платформаларды басқару жөніндегі нұсқаулықтар – UNESCO әзірлеген халықаралық құжат, оның мақсаты: Онлайн ортада сөз бостандығын, ақпаратқа қол жеткізу құқығын және адам құқықтарын қорғау, сонымен қатар жалған ақпарат, өшпенділік тілі және манипуляция мәселелерін реттеу. Оның басты жауапты тараптары: билік, цифрлық платформалар, медиа, азаматтық қоғам, академиялық орта және технологиялық қауымдастық деп көрсетілуі де көп жайды аңғартады (UNESCO, 2025) Ол нұсқаулыққа сүйене отырып, цифрлық трансформация кезіндегі басты нормативтік қағидалар қатарына келесілерді жатқыза аламыз:

1. Алгоритмдердің ашықтығы – платформалардың жұмыс принципін ашық ету.
2. Платформалардың жауапкершілігі – әлемдегі ең басты цифрлық платформаларды басқарып отырған Big Tech жауапкершілігін арттыру.
3. ЖИ этикасы – бейтараптықты, дәлдікті сақтау және авторлық құқықты қорғау.
4. Контенттің шынайылығы – AI/жасанды контентті белгілеу.
5. Қоғамдық мүдде журналистикасы – алгоритмге емес, қоғамға қызмет ету.

Соңғы жылдардағы цифрлық трансформация мен жаһандық геосаяси қысымдар бұрыннан келе жатқан мызғымас қағидаттарға өзгеріс енгізе бастағанын айттық. Негізі журналистика мен демократия ұғымы бұрыннан өте ұқсас, егіз түсінік десек болады. Журналистика туралы оқулық жазған Brian McNair пікірінше, «Журналистика мен демократия тарихы тығыз байланысты» (McNair, 2009). Өйткені демократиядағы ақпарат беру, қоғамдық пікір қалыптастыру және билікті бақылау сияқты негізгі функциялар журналистика міндетімен үндес. Бірақ соңғы жылдардағы сын-қатерлер

қатарына саяси поляризация, дезинформация (зиянды және әдейі жаңылыстыратын ақпарат), мисинформация (ақпараттық кеңістіктің кеңірек және байқаусызда ластануы) және әлеуметтік медианың өлшеусіз әлеуетінің күннен күнге кеңеюін жатқыза аламыз. Бір ғана ЖИ алгоритмдері тұтынушыға нені көріп, нені көрмеу керегін шешетін күшке айналып барады. Ал редакция басшыларының алдынан материалды тәжірибелі редакторға тексерткен жөн бе, әлде жылдам ЖИ құралына сенген жөн бе деген дилемма шыға бастады. Жоғарыда тілге тиек болған UCL зерттеуі (Farrell & James, 2025) БАҚ тәуелсіздігі мен плюрализм өте маңызды, бірақ оларға түрлі сипаттағы саяси және технологиялық қысым күшейе түсуде екенін анықтап отыр. Оның үстіне цифрлық трансформация жағдайында бұрынғы демократиялық ережелерге біраз өзгеріс ене бастады. Мәселен, зерттеуші Alem Febri Sonni (Sonni, 2025) пікірінше, «цифрлық трансформация дегеніміз – жаңалықтардың қалай жасалатынын, таратылатынын және тұтынылатынын өзгертетін түбегейлі революция». Яғни қазіргі заманда ақпараттың қалай таратылатыны мен оны қалай тұтылатынын да өзгерістер күтіп тұр.

Бір жаңа мысал. 2026 жылдың көктемінде әлеуметтік желіге Ramita Navai атты журналистің жасаған мәлімдеме шықты. Ол Ұлыбританияның басты қоғамдық телеарнасы BBC-дің палестиналық дәрігерлер туралы зерттеу фильміне тапсырыс беріп, бірақ кейін эфирге шығармай қойғанын мәлімдеді («The Guardian», 2025). Журналистің пікірінше, BBC басшылығы саяси қысымнан және «бейтараптық» стандартын ұстанбайтын болып көрінуден қорыққан. Бірақ «Gaza Doctors Under Attack» фильмін дәл сол Ұлыбританияның басқа телеарнасы – «Channel 4» көрсетіп, нәтижесінде сол фильмнің шығармашылық тобы беделді BAFTA TV Awards марапатын алды. Айта кетсек, сол батылдық танытқан Channel Four Television Corporation 1982 жылдан бері Англия жұртшылығына хабар таратып келеді.

Әрине, BBC сияқты ұйымдар да осы нормативтік, ортақ журналистік құндылықтарды, идеалдарды, қоғамдық консистенттілікті мойындайды. Алайда «BBC мұны айтуға уәде берді, бірақ орындамады» деп шағымдану тетігі әзірге жоқ. BBC инклюзивті болуға уәде береді, бірақ нақты бір хабарламасында олар толық инклюзивті немесе бейтарап емес болды деп кесіп айту қиындық тудыруы мүмкін. Дегенмен болған жағдай қоғам алдындағы медиаұйымның беделіне елеулі нұқсан келтірді дей аламыз. Ұлыбританиядағы журналистика саласының ғалымдарының өзі BBC-ді кейбір оқиғаларға байланысты үнемі сынға алып жатады. Бірақ сол сынға қарамастан, BBC-дің бар болуының және елдегі қоғамдық өмір үшін мәнінің жоғары екенімен де келіседі. (Y.Zeng, personal communication, March 18, 2026).

Осыдан келіп дәл қазіргі таңда журналистік норматив саласында біршама дағдарыс туып тұр дей аламыз. Күрделі дилеммалар кезеңі басталды деуге болады. Қайсысын таңдау қажет: бейтараптықты ма, адамгершілікті ме? Жылдамдықты ма, әлде дәлдікті ме? Одақтас ел мүддесін бе, әлде жалпыадамзаттық мейірімді ме? Қайсысына сенім арту керек: жасанды интеллектке негізделген алгоритмдерге ме, әлде бұрыннан келе жатқан редакторлық бақылауға ма? Сенім мәселесі де жаңа қиындықтарды еңсеруі керек болып тұр. Steensen және Ahva атты зерттеушілердің пайымдауынша, цифрландыру «журналистиканы түсінуге көмектесетін теорияларды қайта бағалау» қажеттілігін тудырды (Steensen & Ahva, 2014). Демек осы соңғы жылдарда жасалған ғылыми зерттеулерге сүйене отырып, журналистік нормативтік теориялар қайта қарастырылып жатыр, алайда негізгі қазық болған басты құндылықтар сақталады деуге негіз бар.

Қорытынды

Ұлыбританиядағы журналистика саласы өзінің бай тәжірибесімен де, әлемге үлгі нормативтерімен де, сонымен бірге осы бағытты зерттеп, ғылыми әлеуетіне салмақты пайым жасаған зерттеушілерімен де танымал. Цифрлық трансформация кезінде жаңа шындыққа бейімделу барысы Қазақстан журналистика ғылымы үшін де маңызды деп санаймыз. Жаңа сын-қатерлер мен жасанды интеллект революциясы кезінде өзгеріске ұшырайтын және мызғымай қалатын құндылықтарға талдау жасап, Қазақстан ерекшелігіне сай салмақты тұжырымдар түзу аса маңызды деп санаймыз.

Қорытындылай келе, цифрлық революция кезеңіндегі журналистика қоғамдағы үдерістерді бақылау, түсіндіру және жариялау арқылы ақпараттанған, өзін-өзі басқара алатын азаматтық кеңістікті қалыптастыруға бағытталған маңызды әлеуметтік институт болуы қажет дей аламыз. Ол тек ақпарат пен пікір алмасу алаңы ғана емес, сонымен қатар билікке есеп беруді қамтамасыз ететін қоғамдық бақылау тетігі ретінде де қызмет атқарғаны абзал (Farrell & James, 2025). Ал азаматтардың сапалы әрі шынайы ақпаратқа қолжеткізуі олардың саяси белсенділігін, таңдау жасауын және демократиялық құқықтарын жүзеге асыруын айқындайды. Әрине, цифрлық трансформация жағдайында журналистиканың мазмұн өндіру, тарату және тұтыну тәсілдері түбегейлі өзгеріске ұшырап отыр (Sonni, 2025). Осыған сәйкес, заманауи журналистиканың тиімділігін қамтамасыз ететін негізгі қағидаттар ретінде білім өндіру, қоғамға қызмет ету және рационалдылық принциптері айрықша маңызға ие екенін ұмытпауымыз қажет.

Дәстүрлі әдістер мен су жаңа құралдардың басын бір жерге тоғыстырып, жолайрықта тұрған, түрлі талап пен қысымға тап болған отандық журналистиканың бағдарын түзеп, негізгі миссиясын ұмыттырмай, өзегін мықты ету үшін, журналистік норматив тұрғысынан басты құндылықтарды айқындап, өзгермелі ережелерге ертерек сараптама жүргізген абзал. Ақпарат тасқыны заманында елімізде мықты кәсіби журналистерді дайындау мен оларға пайдалы, өзекті білім беру мақсаты сол кезде өз мақсатына жетеді деп пайымдауға негіз бар.

Авторлар үлесі:

Сайлауқызы А. – хат-хабар авторы. Шолу мақаланың тақырыбын, құрылымын түзіп, кіріспе мен негізгі бөлімді жазушы. Ұлыбритания ғалымдарының дәрістеріне тікелей қатысып, соңғы ғылыми тұжырымдар туралы пікір алмасушы.

Жамалова А. – екінші автор, әдебиетке шолу және қорытынды бөлімдерді жазған. Кестелерді ғылыми тақырыпқа бейімдеп дайындаған.

Алғыс білдіру

Авторлар осы ғылыми мақаланы дайындауға ғылыми тұрғыда бағыт-бағдар беріп, құнды пікір ұсынып, әрдайым әріптестік қолдау көрсеткені үшін Ұлыбританиядағы Лидс университеті Медиа және коммуникация мектебінің профессоры, PhD Dr. Юан Зенг ханымға шынайы алғыс білдіреді. Оның әлемдік және Ұлыбритания журналистикасын жан-жақты әрі терең зерттеудегі еңбегі, сондай-ақ қоғамдық мүдде журналистикасын дамытуға қосып жүрген үлесі зерттеу жұмысының мазмұнын байытуға ықпал етті.

Әдебиеттер тізімі:

Annadaly (2025) The journalist's role in democracy. In: Introduction to Journalism. College of Western Idaho Pressbooks. [Онлайн] Қолжетімді: <https://cwi.pressbooks.pub/introductiontojournalismandnewswriting/chapter/the-journalists-role-in-democracy/> (қаралған күні: 15.05.2026).

Байтұрсынұлы, А. (1913) «Қазақ» газеті (1913–1918). «Қазақ» газеті: мақалалар жинағы. Құраст.: Ү. Субханбердина, С. Дәуітов, Қ. Сахов. Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 1998.

Beckett, C. (2008) SuperMedia: Saving journalism so it can save the world. Malden, MA: Wiley-Blackwell.

Carey, J.W. (2007) 'A short history of journalism for journalists: A proposal and essay', The International Journal of Press/Politics, 12(1), pp. 3–16. <https://doi.org/10.1177/1081180X06297603>

Cialdini, R.B. and Trost, M.R. (1999) 'Social influence: Social norms, conformity, and compliance', in Gilbert, D., Fiske, S. and Lindzey, G. (eds.) The Handbook of Social Psychology. Vol. 2. Boston: McGraw-Hill.

Coleman, S. (2014) 'Journalism and the public-service model: In search of an ideal', in The Oxford Handbook of Political Communication. Oxford: Oxford University Press, pp. 333–344. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199793471.013.76>

Christians, C.G., Glasser, T.L., McQuail, D., Nordenstreng, K. and White, R.A. (2009) Normative theories of the media: Journalism in democratic societies. Urbana: University of Illinois Press.

Deuze, M. and Witschge, T. (2017) 'Beyond journalism: Theorizing the transformation of journalism', Journalism, 19(2), pp. 165–181. <https://doi.org/10.1177/1464884916688550>

Donsbach, W. (ed.) (2012) The International Encyclopedia of Communication. Malden, MA: Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781405186407>

Farrell, C. and James, L. (2025) The role of the media in democracies: What is it and why does it matter? (2nd edn). London: UCL Constitution Unit. [Онлайн] Қолжетімді: <https://www.ucl.ac.uk/social-historical-sciences/constitution-unit/constitution-unit-publications/constitution-unit-briefings/role-media-democracies-what-it-and-why-does-it-matter> (қаралған күні: 15.05.2026).

Hallin, D.C. and Mancini, P. (2004) Comparing media systems: Three models of media and politics. Cambridge: Cambridge University Press.

Koljonen, K. (2020) 'The shift from high to liquid ideals: Making sense of journalism and its change through a multidimensional model', Nordicom Review, 34(S1), pp. 141–153. <https://doi.org/10.2478/nor-2013-0110>

LabioBernal, A., RubiraGarcía, R. and Pocevicienė, R. (2024) 'Comparing media systems: A new critical academic reading', Media and Communication, 12. <https://doi.org/10.17645/mac.8357>

McNair, B. (2009) 'Journalism and democracy', in Wahl-Jorgensen, K. and Hanitzsch, T. (eds.) The Handbook of Journalism Studies. London: Routledge, pp. 237–249. <https://doi.org/10.4324/9780203877685-27>

Media systems (n.d.) In: Communication Research. [Онлайн] Қолжетімді: <https://communication.iresearchnet.com/media/media-systems/> (қаралған күні: 15.05.2026).

Reporters Without Borders (2026) United Kingdom. [Онлайн] Қолжетімді: <https://rsf.org/en/country/united-kingdom> (қаралған күні: 16.07.2026).

Reuters institute (2025) Digital News Report. [Онлайн] Қолжетімді: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2025/dnr-executive-summary> (қаралған күні: 16.07.2026).

Sonni, A.F. (2025) 'Digital transformation in journalism: Mini review on the impact of AI on journalistic practices', *Frontiers in Communication*, 10, 1535156. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2025.1535156>

Steensen, S. and Ahva, L. (2014) 'Theories of journalism in a digital age: An exploration and introduction', *Journalism Practice*. <https://doi.org/10.1080/17512786.2014.928454>

The Guardian (2025) BBC Gaza medics documentary impartiality coverage. [Онлайн] Қолжетімді: <https://www.theguardian.com/world/2025/jun/20/bbc-gaza-medics-documentary-impartiality-coverage> (қаралған күні: 16.07.2026).

UNESCO (2025) Guidelines for the governance of digital platforms. [Онлайн] Қолжетімді: <https://www.unesco.org/en/articles/guidelines-governance-digital-platforms> (қаралған күні: 16.07.2026).

Zeng, Y. and Song, Y. (2018) 'The social foreign correspondent: Reconfiguring journalistic branding research in the age of social media', *Popular Communication*, 16(4), pp. 293-308.

А. Сайлауқызы*¹, А.Т. Жамалова²

¹ Университет Лидса, Лидс, Великобритания

² Университет Максута Нарикбаева, Астана, Казахстан

Нормативные принципы журналистики в Великобритании в условиях цифровой трансформации

Аннотация. В данном научном обзоре представлен качественный анализ нормативных принципов журналистики Великобритании в условиях цифровой трансформации. Технологические и геополитические изменения глобального характера последних лет побуждают к переосмыслению ряда стандартов мировой журналистики. Вместе с тем существуют базовые нормы, которые должны сохраняться вне зависимости от происходящих изменений. Авторы статьи, опираясь на собственный опыт обучения и стажировки в Великобритании, проводят качественный и теоретический анализ, направленный на выявление ключевых принципов. Дизайн исследования основан на интерпретативном подходе и представлен в виде теоретически обоснованного сравнительного обзора. В рамках исследования нормативные теории рассматривают журналистику через ценностные критерии того, «какой она должна быть», тогда как методология сравнительных медиа-систем позволяет охарактеризовать Великобританию как пример либеральной модели.

В качестве источников использованы научные статьи, нормативные и институциональные документы, а также академические исследования, посвящённые трансформации журналистики в цифровую эпоху. Особое внимание уделено выводам ведущих исследователей, публикующихся в высокорейтинговых научных журналах. Проведён частичный сравнительный анализ с казахстанским контекстом, позволивший сформулировать актуальные исследовательские выводы. Результаты исследования могут быть полезны студентам, изучающим журналистику, преподавателям, а также исследователям, интересующимся данной проблематикой.

Ключевые слова: медиасистема Великобритании, принципы журналистики, нормативная журналистика, цифровая трансформация.

A. Sailaukyzy*¹, A.T. Zhamalova²

¹ *University of Leeds, Leeds, United Kingdom*

² *Maqsut Narikbayev University, Astana, Kazakhstan*

Normative Principles of Journalism in the United Kingdom in the Context of Digital Transformation

Abstract. This study presents a qualitative analysis of the normative principles of journalism in the United Kingdom in the context of digital transformation. Recent global technological and geopolitical shifts have prompted a reassessment of certain standards within contemporary journalism. However, despite these changes, there remain fundamental principles that must be preserved. Drawing on their academic studies and internship experience in the United Kingdom, the authors conduct a qualitative and theoretically grounded analysis aimed at identifying key normative principles. The research design is based on an interpretative approach and is structured as a theoretically informed comparative review. Within this framework, normative theories conceptualise journalism through value-based criteria of what journalism “ought to be,” while the comparative media systems approach allows the United Kingdom to be analysed within the liberal model.

The study draws on a range of sources, including scholarly articles, normative and institutional documents, as well as academic research focusing on the transformation of journalism in the digital era. Particular attention is given to the arguments of leading scholars publishing in high-impact academic journals. A partial comparison with the Kazakhstan’s context is also incorporated to develop relevant analytical insights. The findings of this study may be useful for journalism students, educators, and researchers interested in this field.

Keywords: UK media system, journalistic principles, normative theory of journalism, digital transformation.

References:

Annadaly (2025) The journalist’s role in democracy. In: Introduction to Journalism. College of Western Idaho Pressbooks. [Online] Available at: <https://cwi.pressbooks.pub/introduction-to-journalism-and-news-writing/chapter/the-journalists-role-in-democracy/> (Accessed: 15 May 2026).

Baytursynuly, A. (1913) «Qazaq» gazeti (1913–1918). «Qazaq» gazeti: maqala-lar zhinagy [«Kazakh» newspaper (1913–1918). «Kazakh» newspaper: collection of articles]. Compiled by: U. Subkhanberdina, S. Dautov and K. Sakhov. Almaty: Qazaq entsiklopediyasy, 1998. [In Kazakh]

Beckett, C. (2008) SuperMedia: Saving journalism so it can save the world. Malden, MA: Wiley-Blackwell.

Carey, J.W. (2007) ‘A short history of journalism for journalists: A proposal and essay’, The International Journal of Press/Politics, 12(1), pp. 3–16. <https://doi.org/10.1177/1081180X06297603>

Cialdini, R.B. and Trost, M.R. (1999) ‘Social influence: Social norms, conformity, and compliance’, in Gilbert, D., Fiske, S. and Lindzey, G. (eds.) The Handbook of Social Psychology. Vol. 2. Boston: McGraw-Hill.

- Coleman, S. (2014) 'Journalism and the public-service model: In search of an ideal', in *The Oxford Handbook of Political Communication*. Oxford: Oxford University Press, pp. 333-344. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199793471.013.76>
- Christians, C.G., Glasser, T.L., McQuail, D., Nordenstreng, K. and White, R.A. (2009) *Normative theories of the media: Journalism in democratic societies*. Urbana: University of Illinois Press.
- Deuze, M. and Witschge, T. (2017) 'Beyond journalism: Theorizing the transformation of journalism', *Journalism*, 19(2), pp. 165-181. <https://doi.org/10.1177/1464884916688550>
- Donsbach, W. (ed.) (2012) *The International Encyclopedia of Communication*. Malden, MA: Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781405186407>
- Farrell, C. and James, L. (2025) *The role of the media in democracies: What is it and why does it matter?* (2nd edn). London: UCL Constitution Unit. [Online] Available at: <https://www.ucl.ac.uk/social-historical-sciences/constitution-unit/constitution-unit-publications/constitution-unit-briefings/role-media-democracies-what-it-and-why-does-it-matter> (Accessed: 15 May 2026).
- Hallin, D.C. and Mancini, P. (2004) *Comparing media systems: Three models of media and politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Koljonen, K. (2020) 'The shift from high to liquid ideals: Making sense of journalism and its change through a multidimensional model', *Nordicom Review*, 34(S1), pp. 141-153. <https://doi.org/10.2478/nor-2013-0110>
- LabioBernal, A., RubiraGarcía, R. and Pocevicienė, R. (2024) 'Comparing media systems: A new critical academic reading', *Media and Communication*, 12. <https://doi.org/10.17645/mac.8357>
- McNair, B. (2009) 'Journalism and democracy', in Wahl-Jorgensen, K. and Hanitzsch, T. (eds.) *The Handbook of Journalism Studies*. London: Routledge, pp. 237-249. <https://doi.org/10.4324/9780203877685-27>
- Media systems (n.d.) In: *Communication Research*. [Online] Available at: <https://communication.iresearchnet.com/media/media-systems/> (Accessed: 15 May 2026).
- Reporters Without Borders (2026) United Kingdom. [Online] Available at: <https://rsf.org/en/country/united-kingdom> (Accessed: 16 July 2026).
- Reuters Institute (2025) *Digital News Report*. [Online] Available at: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2025/dnr-executive-summary> (Accessed: 16 July 2026).
- Sonni, A.F. (2025) 'Digital transformation in journalism: Mini review on the impact of AI on journalistic practices', *Frontiers in Communication*, 10, 1535156. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2025.1535156>
- Steensen, S. and Ahva, L. (2014) 'Theories of journalism in a digital age: An exploration and introduction', *Journalism Practice*. <https://doi.org/10.1080/17512786.2014.928454>
- The Guardian (2025) *BBC Gaza medics documentary impartiality coverage*. [Online] Available at: <https://www.theguardian.com/world/2025/jun/20/bbc-gaza-medics-documentary-impartiality-coverage> (Accessed: 16 July 2026).
- UNESCO (2025) *Guidelines for the governance of digital platforms*. [Online] Available at: <https://www.unesco.org/en/articles/guidelines-governance-digital-platforms> (Accessed: 16 July 2026).
- Zeng, Y. and Song, Y. (2018) 'The social foreign correspondent: Reconfiguring journalistic branding research in the age of social media', *Popular Communication*, 16(4), pp. 293-308.

Авторлар туралы мәлімет:

Сайлауқызы А. – хат-хабар авторы, журналистика бойынша PhD ғылым докторы, Лидс университетінің шақырылған қонақ-ғалымы, LS6 2PG, Alma көшесі, Луптон резиденциясы, Лидс, Ұлыбритания.

Жамалова А.Т. – журналистика ғылымдарының магистрі (UK), Мақсұт Нәрікбаев университеті Халықаралық журналистика мектебінің деканы, MNU, Қорғалжын тас жолы 8, 010000, Астана, Қазақстан.

Сведения об авторах:

Сайлауқызы А. – автор корреспонденции, PhD в области журналистики, приглашённый исследователь Университета Лидса, LS6 2PG, улица Alma, резиденция Lupton, Лидс, Великобритания.

Жамалова А.Т. – магистр журналистики (Великобритания), декан Международной школы журналистики Университета имени Максута Нарикбаева, MNU, Коргалжинское шоссе, 8, 010000, Астана, Казахстан.

Information about the authors:

Sailaukyzy A. – corresponding author, PhD in Journalism, Visiting Scholar at the University of Leeds; LS6 2PG, Alma Road, Lupton Residences, Leeds, United Kingdom.

Zhamalova A. T. – Master of Journalism (UK), Dean of the International School of Journalism, Maqsut Narikbayev University. MNU, 8 Korgalzhyn Highway, 010000, Astana, Kazakhstan.